

Ben Burgis, Matt McManus: Varför Jordan Peterson alltid har fel

[Ur [Jacobin magazine](#), 24 april 2020. Artikeln är ett utdrag ur författarnas bok *Myth and Mayhem: A Leftist Critique of Jordan Peterson*, John Hunt Publishing 2020. Översättning från engelska, Göran Källqvist. Observera att citaten ur Petersons bok är nyöversatta, inte ur den svenska utgåvan.]

Jordan Peterson är en av världens mest berömda offentliga intellektuella. Men vid en närmare granskning faller hans uttalanden till försvar av kapitalismen och hierarkier samman.

2018 skrev David Brooks i *New York Times* en artikel där han kallade Jordan Peterson ”västvärldens mest inflytelserika intellektuella person”. Oavsett om det stämmer, så är han förvisso en av de mest sedda intellektuella i YouTubes historia. Petersons *12 livsregler*, en självhjälpsbok där jungiansk psykologi vävs samman med en reaktionär politik, är en enorm bästsäljare. När han debatterade med Slavoj Žižek i Toronto i april förra året kostade svartabörsbiljetterna mer än vad biljetterna till matcher på Maple Leaf Garden kostar på svarta börsen.

Peterson är lika berömd för sin kritik av vänstern som han är för sitt arbete om det moderna samhällets psykologiska elände. Många av hans gliringar har riktat sig mot det han kallar ”postmodern nymarxism” och ”kulturmarxism”. Enligt Peterson är universiteten fulla med otacksamma radikaler som är fast beslutna att undergräva västcivilisationens intellektuella och andliga grundvalar, och envist för fram en farlig totalitär strategi som kämpar för ”samma resultat” på livets alla områden. Inte heller är denna fara begränsad till klassrummen. Vart Peterson än tittar, ser han institutionellt mäktiga radikaler som försöker omvandla samhället efter sin flerkönade avbild.

Tag lagförslag C-16, som ändrade på människorättslagarna i Kanada 2017 och tog med könsidentitet, och var det första som snabbt gjorde Peterson berömd. Lagens främsta syfte var att skydda transpersoner från diskriminering på områden som till exempel boende. Ordet ”pronomen” finns inte någonstans i lagtexten, och Kanadas advokatsamfund trädde fram för att säga att tanken att lagändringen skulle ”tvinga personer att omfatta begrepp, till och med använda pronomen som de anser vara anstötliga” grundade sig på ett grundläggande ”missförstånd” av hur människorättslagstiftning fungerar.

Ändå var Peterson helt övertygad om att C-16 var en totalitär lag om ”yttrandetvång”, och han gjorde sig ett namn utanför Kanada med sina högröstade avståndstaganden. C-16 har funnits i lagboken i några år nu, och ingen har anklagats för Pronomenbrott. Men varken Peterson eller hans anhängare verkar ha övervägt möjligheten att de kan ha missförstått lagen.

Med tanke på Petersons historia av panikspridande om lagstiftning rörande medborgerliga rättigheter för transpersoner, hans användning av ett märkligt språk som hämtas från jungianska mytiska arketyper och hans ofta exalterade föredragningsstil, kan det vara frestande att bara ignorera honom. En del kan oroa sig för att man riskerar att höja hans anseende och ge hans kritik av vänstern intellektuellt berättigande genom att uppmärksamma honom.

Problemet är att Petersons böcker och videos redan finns och har lästs och setts av miljontals

människor. Oavsett vad som händer honom som individ så är det osannolikt att hans horder av fans kommer att försvinna särskilt snabbt. Han måste besvaras på ett allsidigt och noggrant sätt.

En del av Petersons försvarare, och ibland polemikern själv, har försökt avpolitiserat hans inlägg genom att hävda att han i första hand är psykolog och erbjuder enskild vägledning och inspiration till personer – mest unga män – som söker sig fram i en hård värld. Men det bortser från det faktum att Peterson talar ingående om politik – och kritiserar socialismen och feminismen skoningslöst, försvarar hierarkier och så vidare – och att hans retorik och tankar har populariserats vid sidan av hans självhjälpspredikan, som säger till åhörarna att städa sina rum.

Det är lätt att fördöma Peterson för hans trångsynthet eller håna honom för att han använder tve-tydiga fraser som ”kaosets drake”. Men en viktigare uppgift är att visa exakt var och varför han har fel. Vi ska koncentrera oss på två exempel: ”postmodern nymarxism” och kapitalism och hierarki.

”Postmodern nymarxism”

En av Petersons ofta förekommande hatobjekt är den ”postmoderna nymarxismen”. I en intervju med *Big Think* 2018, förklarade Peterson sin tolkning av begreppet och dess ursprung. På 1960-talet var marxistiska och socialistiska idéer så misskrediterade av stalinismens favoriter att ”det inte längre var möjligt för en tänkande person att vara marxist”.

Lösningen för tänkare som Jacques Derrida och Michel Foucault, hävdar Peterson, var att anpassa marxismens klassbaserade analys till en mycket mer övergripande kritik av makten. Resultatet blev den postmoderna identitetspolitiken, med ett ökande antal självutnämnda marginaliserade grupper – från kvinnor till transpersoner – som kritiserade ”västsamhället” och krävde en omfördelning av makt och välstånd.

Den skamliga slutpunkten för detta projekt är, enligt Peterson, ett oklart definierat ”samma resultat” för alla människor, på livets alla områden. För att uppnå det krävs en massiv utvidgning av statens makt och statligt tvång, vilket är orsaken till varför Peterson anser att dagens radikala vänster flirtar med samma totalitära ingivelser som skickade Aleksandr Solzjenitsyn till Gulag.

Ett problem med allt detta är att Petersons skildring helt enkelt är fel. Långt efter att Derrida och Foucault hade slagit in på sina banor som postmoderna tänkare var Frankrikes ledande intellektuella person, Jean-Paul Sartre, fortfarande övertygad marxist. Ännu mer besvärligt för Petersons redogörelse är att Sartre – precis som många av dagens socialister – var både marxist och kritiker av Sovjetunionen.

Peterson verkar anse att denna blandning av uppfattningar – med andra ord antistalinism – är obegriplig. I en fastnålad kommentar i en YouTube-video 2018 besvarade Peterson den marxistiska ekonomen Richard Wolffs inbjudan till diskussion med att hänvisa honom till sitt förord till upplagan inför 50-årsminnet av Solzjenitsyns *Gulagarkipelagen* – trots att Wolff har hävdat att Sovjetunionen utgjorde en sorts ”statskapitalism” snarare än en demokratisk socialism, eftersom de sovjetiska arbetarna inte kontrollerade sina arbetsplatser eller röstade om hur man skulle dela ut det mervärde de producerat.

Det enda verkliga bandet mellan marxismen och det breda fält av sociala rörelser och tankeskolor som Peterson förknippar med ”postmodern nymarxism”, är att båda kännetecknas av kritisera

förekomsten av olika sorts förtryck. Tanken verkar vara, att eftersom marxister anser att arbetare är förtryckta på grund av sin ekonomiska ställning, och feminister anser att kvinnor är förtryckta på grund av sin ställning i en könshierarki, så är den sistnämnda en ”version” av den förstnämnda. Men om man blir ”marxist” av att tycka att en grupp på ett orättvist sätt utövar makt över en annan, då kom marxismen före Karl Marx, och har funnits under så gott som hela mänsklighetens historia. Med denna måttstock var till exempel Spartakus marxist. Det var också varenda en av de som var indragna i de amerikanska och franska revolutionerna. Och även författarna till Andra Moseboken.

Ett tredje, djupare problem med Petersons analys, är att han trots att han är mot ”samma resultat” så tror han fortfarande på ”samma möjligheter”. Men i ett samhälle där rikedom kan ärvas är det ohållbart att göra denna åtskillnad. En generations resultat formar med nödvändighet nästa generations möjligheter. Att ha rika eller fattiga föräldrar är skillnaden mellan att ha en hel rad alternativ och att ha ett begränsat antal val. Det undergräver också Petersons argument om att ”kompetenshierarkier” på något sätt är förknippade med meriter, ty om rikedom och andra fördelar kan föras vidare på ett moraliskt maktfullkomligt sätt, så kan inte en persons framgång bara tillskrivas till att de har hållit ryggen rak och städat sina rum.

Kapitalism och hierarki, eller tänk på hummern

Peterson gör en avgud av den nyliberala kapitalismens ”fria marknad”. Han framhåller ofta hur den kan lyfta folk ur fattigdom, samtidigt som den också belönar kompetens genom att placera personer i hierarkier utifrån deras meriter och bidrag, så som marknaden har bedömt dem.

Han rättfärdigar sitt stöd av kapitalism och hierarkier på ett antal olika sätt. Ibland framställer han hierarkier som något naturligt, och därmed både oundvikliga och berättigade i sin nuvarande form. Det är välkänt att Peterson i det första viktigare kapitlet i *12 livsregler* ber oss tänka på vår genetiska släkting hummern, och hur den kämpar för att bilda makthierarkier på havets botten. De största humrarna föser omkring de mindre humrarna – varför skulle det vara annorlunda i den mänskliga världen?

I hummerns värld tar vinnaren allt, precis som i det mänskliga samhället, där den översta 1% har lika stort byte som de 50% i botten – och där de rikaste 85 personerna har lika mycket som de 3½ miljarderna i botten. Samma brutala princip om ojämlik fördelning gäller utanför det ekonomiska området – faktiskt överallt där det krävs kreativ produktion. De flesta vetenskapliga artiklar publiceras av en mycket liten grupp vetenskapsmän. En liten andel musiker producerar nästan allt inspelat material. Bara en handfull författare säljer alla böcker.

Ett självklart svar är, att även om vänsteranhängare kanske anser att ett mindre hierarkiskt samhälle, om allt annat är lika, skulle vara ett bättre samhälle, så finns det ändå ingen inom vänstern som vill avskaffa alla sorters hierarkier. Till och med de mest radikala socialisterna tenderar till exempel att tycka att föräldrar ska kunna utöva en viss tolerant kontroll över sina unga barn. Vi har båda två sedan länge varit vänsteranhängare, och ingen av oss har någonsin stött på en socialist som på grund av ett principiellt motstånd mot hierarkier förespråkar att småbarn ska få lov att leka i trafiken eller äta glass till middag varje kväll, om de inte på ett icke tvingande sätt kan övertalas att inte göra det. Frågan har alltid varit hur många och vilka sorters hierarkier som är berättigade, inte om hierarkier över huvud taget ska tillåtas.

Senare i kapitel 6 för Peterson fram ett mer fatalistiskt argument för kapitalistiska hierarkier. Livet

leder ofta till en hel del lidande, skriver han. Det är inte någon samhällsgrupps eller hierarkis fel. Så istället för att göra någon samhällskraft till syndabock, är det bättre att ni tar ansvar för era egna liv. Som Peterson uttrycker det: ”Skyll inte på kapitalismen, den radikala vänstern eller era fienders ondska. Organisera inte om staten förrän ni har ordnat upp era egna erfarenheter. Var lite ödmjuka. Om ni kan inte få lugn och ro i ert eget hushåll, hur vågar ni då försöka styra en stad? Låt er egen själ vägleda er.”

Ett problem med Petersons resonemang är att det skulle kunna ha använts närsomhelst under historien för att försvara alla klasshierarkier: Är du slav? Skyll inte ditt lidande på slaveriet! Ett annat problem som Peterson till största delen bortser från är, att även om ingen kan förneka att personliga problem ofta har icke politiska dimensioner, så har de ibland också tydliga politiska dimensioner. Om ditt äktenskap håller på att falla sönder på grund av att du har två jobb och aldrig träffar din partner, så finns det uppenbarligen en personlig beståndsdel. Men din situation pekar också på den nyliberala kapitalismens allvarliga brister. Att hävda att folk bara ska koncentrera sig på de sidor av sina problem som en samhällsutveckling inte kan lösa är lika tokigt som att säga att ingen ska söka doktorn, eftersom inte allt mänskligt lidande orsakas av sjukdomar som kan botas.

Peterson, kapitalism och traditioner

Det löper en central motsättning genom Jordan Petersons hela världssyn. Å ena sidan försvarar han kapitalistiska hierarkier och kräver att vi inte ska göra så mycket för att förändra dem. Å andra sidan beklagar han sig över den sociala uppsplittringen och förlusten av traditionella, gemensamma och religiösa band. Genom hela Petersons bok beskriver han ofta moderniteten som en period där den mening som den religiösa tron har tillhandahållit har urholkats av angreppen från ett överambitiöst vetenskapligt resonerande och en nedbrytande postmodern filosofi. Resultatet har blivit att antingen dra sig tillbaka från världen eller totalitära impulser att använda våld för att ge tillbaka meningen.

En behöver inte dela Petersons längtan efter ett förtryckande patriarkaliskt förflutet för att dela hans missnöje med dessa kännetecken hos vår samtid. Social uppsplittring är ett problem. Och även om ingen ska behöva tvingas – vare sig av lagar eller samhälleliga tabun – att stanna i ett dåligt förhållande, så är det ett lika stort problem för människans frihet och utveckling när människor har svårt att upprätthålla goda och värdefulla mellanmänskliga band på grund av ekonomisk stress. Även när det kommer till de mer dunkla och andliga delarna av Petersons klagomål, finns det socialistiska tänkare – vi tänker genast på Mark Fisher, känd för boken *Kapitalistisk realism* – som har kommenterat samma fenomen.

Men till skillnad från vänsterteoretiker så undviker Peterson att fråga om kapitalismen har något ansvar för den kris för ”livets innebörd” som han och andra har diagnosticerat. Det är slående att han undviker det, med tanke på den inverkan som kapitalismen har på alla möjliga traditionella delar av livet. Från pastorer som är multimiljonärer och sprider sina produkter i megakyrkor i Texas till byar på landsbygden i Anderna som utplånas av kanadensiska gruvor, har kapitalet på ett grundläggande sätt förändrat världen runt sig. De förhållanden som gav upphov till Petersons klagomål beskrevs mycket bra i en bok som den kanadensiska psykologen utan tvekan avskyr, *Kommunistiska manifestet*:

Bourgeoisien kan inte existera utan att oavbrutet revolutionera produktionsinstrumenten, dvs. produktionsförhållandena, alltså samtliga samhällsförhållanden. Oförändrat bibehållande av det

gamla produktionssättet var däremot den första existensbetingelsen för alla tidigare industriella klasser. Produktionens omvälvning, det oavbrutna omskakandet av alla samhällsförhållanden, den eviga osäkerheten och rörelsen kännetecknar bourgeoisieens epok gentemot alla andra. Alla fasta igenrostade förhållanden med sina åtföljande gamla ärevördiga föreställningar och uppfattningar upplöses, alla nybildade föråldras innan de hinner bli förstockade. Allt fast och beständigt förflyktigas...

Petersons ovilja att titta på kapitalismens förändrande inverkan, samtidigt som han klagat på att det heliga "livets innebörd" har förfallit, kan förklara varför han lägger så mycket energi på att angripa relativt okända franska filosofer. Genom att antyda att det är en "otacksam" grupp intellektuella ordvrängare som är ansvariga för de nuvarande förhållandena, kan Peterson undvika att titta särskilt djupt på motsättningen mellan sitt stöd till traditionerna och sin roll som hejklacksledare för det internationella kapitalet. Det är mycket lättare att peka finger åt Derrida och Foucault för den post-moderna cynismens framväxt än att fråga sig huruvida en ideologi som bygger på grundprincipen att "allting har ett pris" kan ha något att göra med att tron på eviga värden har minskat.